

**O'ZBEKISTONDA OLIY TALIM SOHASIDA OLIB BORILAYOTGAN
ISLOHOTLAR VA UNING ISTIQBOLLARI**

Shoniyozova Shohida Baxtiyor qizi

Termiz davlat pedagogika instituti Aniq va tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi
(Biologiya) mutaxassisligi magistranti

E-mail: shohidashoniyozova@gmail.com

Boboyeva Sitora Ruzimaxmatovna

Termiz davlat pedagogika instituti Tarix fanlari falsafa doktori v.b dotsent

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O'zbekistonda oliy ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlarning mazmuni, asosiy yo'nalishlari, amaliy natijalari va istiqboldagi rivojlanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. So'nggi yillarda mamlakatda oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, qamrov darajasini oshirish, nodavlat va xorijiy oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini kengaytirish, ta'lim sifatini xalqaro mezonlarga moslashtirish, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish bo'yicha tizimli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida oliy ta'lim bilan qamrov darajasini 50 foizdan oshirish, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish va sog'lom raqobat muhitini shakllantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Maqolada Milliy statistika qo'mitasi, hukumat portali, Lex.uz, UNESCO va Jahon banki ma'lumotlari asosida oliy ta'limdagi islohotlar natijalari baholanadi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim tizimining miqdoriy kengayishi sezilarli natija bergan bo'lsa-da, sifat, mehnat bozori bilan moslashuv, ilmiy salohiyat, hududiy tenglik va xalqaro raqobatbardoshlik masalalari hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

***Kalit so'zlar:** oliy ta'lim, islohotlar, modernizatsiya, qamrov darajasi, ta'lim sifati, raqobatbardosh kadrlar, xalqaro hamkorlik, O'zbekiston–2030 strategiyasi.*

ABSTRACT

The article analyzes approaches to global challenges from the perspective of Uzbekistan's national interests. It interprets national interest as a strategic criterion that combines domestic development needs, international obligations, regional stability, resource security and human capital. The study relies on official sources, including the Constitution of Uzbekistan, the Uzbekistan–2030 Strategy, data from the National Statistics Committee, the national SDG platform, UNDP and World Bank materials. The analysis argues that water scarcity, climate change, food security, digital inclusion, education quality and poverty reduction are not external topics but direct factors of

national resilience. Special attention is paid to the role of biology education and natural science methodology in forming ecological awareness, healthy lifestyles and evidence-based thinking.

Keywords: *national interest, global challenges, sustainable development, water security, green economy, human capital, biology education, official statistics.*

KIRISH

Oliy ta'lim har qanday davlatning intellektual, iqtisodiy va innovatsion taraqqiyotini belgilovchi strategik sohalardan biridir. Bugungi globallashuv, raqamli iqtisodiyot, sun'iy intellekt va texnologik yangilanishlar sharoitida oliy ta'lim tizimi faqat diplom beruvchi muassasa emas, balki mehnat bozori uchun yuqori malakali mutaxassislar tayyorlaydigan, ilmiy g'oyalarni ishlab chiqarishga joriy etadigan, jamiyatning ijtimoiy-madaniy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadigan muhim institutga aylanmoqda. Shu sababli O'zbekistonda oliy ta'lim sohasidagi islohotlar so'nggi yillarda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi oliy ta'limni iqtisodiyot tarmoqlari ehtiyojlari bilan bog'lash, fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash hamda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish maqsadida ishlab chiqilgan. Bu hujjat oliy ta'lim tizimini oddiy ma'muriy boshqaruvdan natijaga yo'naltirilgan, sifat, raqobat va innovatsiyaga asoslangan modelga o'tkazishni nazarda tutadi.

“O'zbekiston–2030” strategiyasida ham oliy ta'lim bilan qamrovni kengaytirish va oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish alohida maqsad sifatida belgilangan. Strategiyada yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasini oshirish, nodavlat va xorijiy oliy ta'lim tashkilotlariga davlat buyurtmasi qabul parametrlarini kengaytirish vazifalari ko'rsatilgan. Bu esa oliy ta'lim tizimida faqat davlat universitetlariga tayanish emas, balki nodavlat sektor, xorijiy filiallar va xalqaro dasturlar orqali raqobat muhitini kuchaytirish siyosati olib borilayotganini ko'rsatadi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, O'zbekistonda oliy ta'limga bo'lgan talab yildan-yilga ortib bormoqda. Bu talab demografik o'sish, yoshlarning oliy ma'lumotga intilishi, mehnat bozoridagi raqobat, xalqaro migratsiya va yangi kasblarning paydo bo'lishi bilan bog'liq. Biroq oliy ta'lim tizimining tez kengayishi o'z-o'zidan sifat kafolatini bermaydi. Agar universitetlar soni ko'paysa-yu, ta'lim mazmuni, professor-o'qituvchilar salohiyati, ilmiy muhit, amaliyot bazalari va bitiruvchilarning ishga joylashish ko'rsatkichlari yetarli darajada rivojlanmasa, islohotlar faqat statistik o'sish bilan cheklanib qolishi mumkin. Demak, hozirgi bosqichda asosiy masala — qamrovni oshirish bilan birga sifatni ham real ravishda ta'minlashdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolani tayyorlashda hujjatli-tahliliy, statistik tahlil, qiyosiy yondashuv va mantiqiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Asosiy manba sifatida O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi — Lex.uz, O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali, Jahon banki va UNESCO materiallari o'rganildi. Tahlilda, birinchidan, oliy ta'lim islohotlarini belgilovchi strategik hujjatlar; ikkinchidan, 2024/2025-o'quv yiliga oid statistik ko'rsatkichlar; uchinchidan, xalqaro tashkilotlarning oliy ta'lim sifati, mehnat bozori bilan moslashuv va xalqaro integratsiya haqidagi baholari asos qilib olindi.

Maqolada asosiy e'tibor to'rt yo'nalishga qaratildi: oliy ta'lim bilan qamrov darajasining kengayishi, oliy ta'lim tashkilotlari sonining ortishi, talabalar kontingenti va gender tarkibi, shuningdek, ta'lim sifatini oshirish hamda xalqaro standartlarga moslashish istiqbollari. Bunday yondashuv islohotlarni faqat sonlar orqali emas, balki tizimning mazmuniy o'zgarishlari orqali baholash imkonini beradi.

Tadqiqotda Milliy statistika qo'mitasining 2025-yil 28-mayda e'lon qilingan "Higher education in the Republic of Uzbekistan" press-relizidagi ma'lumotlardan foydalanildi. Unda 2024/2025-o'quv yili boshidagi oliy ta'lim tashkilotlari soni, nodavlat oliy ta'lim tashkilotlari ulushi, qabul ko'rsatkichlari, talabalar soni va professor-o'qituvchilar tarkibi bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar berilgan. Shu bilan birga, UNESCO va Jahon bankining O'zbekistonda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, mehnat bozori ehtiyojlariga moslashish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish haqidagi tahlillari ham inobatga olindi.

NATIJALAR VA TAHLIL

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda oliy ta'lim tizimi so'nggi yillarda miqdoriy jihatdan juda tez kengaydi. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2024/2025-o'quv yili boshida respublikada jami 222 ta oliy ta'lim tashkiloti faoliyat yuritgan, shundan 99 tasi nodavlat oliy ta'lim tashkilotlari bo'lgan. Nodavlat oliy ta'lim tashkilotlari soni 2020/2021-o'quv yiliga nisbatan qariyb 20 baravarga oshgan. Bu ko'rsatkich oliy ta'lim tizimida davlat monopoliyasidan bosqichma-bosqich voz kechilayotgani, ta'lim xizmatlari bozorida raqobat muhitining shakllanayotganini bildiradi.

Hududiy jihatdan qaralganda, oliy ta'lim tashkilotlarining eng katta qismi Toshkent shahrida joylashgan. 2024/2025-o'quv yili boshida Toshkent shahrida 98 ta oliy ta'lim tashkiloti faoliyat yuritgan, bu respublika bo'yicha eng yuqori ko'rsatkichdir. Toshkent viloyatida 16 ta, Samarqand viloyatida esa 14 ta oliy ta'lim tashkiloti mavjud bo'lgan. Eng past ko'rsatkichlar Sirdaryo, Navoiy va Jizzax viloyatlarida kuzatilgan. Bu natija oliy ta'lim infratuzilmasining hududlar bo'yicha

notekis taqsimlanganini ko'rsatadi. Demak, kelgusida faqat universitetlar sonini oshirish emas, balki ularni hududiy ehtiyoj, sanoat salohiyati va mehnat bozori talablaridan kelib chiqib joylashtirish zarur.

Qabul ko'rsatkichlarida ham jiddiy o'sish kuzatilmoqda. 2024/2025-o'quv yilida oliy ta'lim tashkilotlariga qabul qilingan talabalar soni 381,7 ming nafarni tashkil etgan. Bu 2020/2021-o'quv yiliga nisbatan 206,8 ming nafarga ko'p, ya'ni 2,2 baravar o'sish demakdir. Qabul hajmining bunday oshishi oliy ta'limga kirish imkoniyatlari kengayganini ko'rsatadi. Ayniqsa, qizlar ulushining ortishi ijobiy tendensiya hisoblanadi: 2024/2025-o'quv yilida oliy ta'limga qabul qilinganlarning 51,5 foizini qizlar, 48,5 foizini o'g'il bolalar tashkil etgan.

Talabalar umumiy soni ham sezilarli ko'paygan. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2020/2021-o'quv yilidan 2024/2025-o'quv yiligacha oliy ta'limda tahsil olayotgan talabalar soni 861,3 ming nafarga oshib, 1 million 432,8 ming nafarga yetgan. Bu davrda umumiy o'sish 2,5 baravarni tashkil qilgan. 2024/2025-o'quv yilida talabalar tarkibida qizlar ulushi 50,6 foiz, yigitlar ulushi esa 49,4 foiz bo'lgan. Bu holat oliy ta'limda gender muvozanati nisbatan yaxshilanayotganidan dalolat beradi.

Rasmiy hukumat ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrab olish darajasi 44 foizga yetgan. Shuningdek, xalqaro reytinglarda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarining ishtiroki kengayib, xalqaro akkreditatsiya jarayonlari ayrim oliy ta'lim muassasalarida amalga oshirilgan. Bu ko'rsatkichlar oliy ta'lim tizimi nafaqat ichki talabga, balki xalqaro ta'lim maydoniga ham moslashishga harakat qilayotganini ko'rsatadi.

XULOSA

O'zbekistonda oliy ta'lim sohasidagi islohotlarning eng kuchli tomoni — qamrovni kengaytirish va institutsional xilma-xillikni oshirishdir. Yangi davlat universitetlari, nodavlat oliy ta'lim tashkilotlari va xorijiy universitet filiallarining ochilishi oliy ta'limga kirish imkoniyatlarini kengaytirdi. Bu ijtimoiy jihatdan muhim, chunki oliy ta'lim avvallari cheklangan resurs hisoblangan bo'lsa, hozir ko'proq yoshlar uchun real imkoniyatga aylanmoqda.

Biroq bu jarayonda asosiy xavf — miqdoriy o'sish sifatdan oldinga chiqib ketishidir. Universitetlar soni va talabalar kontingenti tez oshganda, professor-o'qituvchilar yetishmovchiligi, laboratoriya bazalarining zaifligi, amaliyotning formal tashkil etilishi, ilmiy rahbarlik sifati va akademik halollik kabi muammolar kuchayishi mumkin. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2024/2025-o'quv yili boshida oliy ta'lim tizimida 49,6 ming nafar professor-o'qituvchi faoliyat yuritgan.

Talabalar sonining 1,4 milliondan oshgani fonida o'qituvchi-yuklama nisbati, ilmiy salohiyat va individual ta'lim sifati masalalariga jiddiy e'tibor berish talab etiladi.

Jahon banki O'zbekiston oliy ta'lim tizimi mamlakat iqtisodiyoti ehtiyojlariga yaxshiroq moslashishi uchun modernizatsiya qilinishi zarurligini ta'kidlaydi. Jahon bankining oliy ta'limni modernizatsiya qilish loyihasi esa ta'lim sifati va mehnat bozori bilan moslikni oshirishni maqsad qilgan; ushbu yo'nalishda Akademik innovatsiyalar jamg'armasi orqali universitet-sanoat aloqalari, zamonaviy o'qitish amaliyotlari va ilmiy infratuzilmani rivojlantirishga e'tibor qaratilgan. Bu fikr O'zbekiston oliy ta'limi uchun juda muhim: diplomning o'zi emas, balki bitiruvchining real kompetensiyasi, amaliy ko'nikmasi va kasbiy moslashuvchanligi hal qiluvchi mezonga aylanmoqda.

Yana bir muhim masala — xalqaro tan olinuvchanlikdir. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston oliy ta'lim malakalarini tan olish bo'yicha Global konvensiyaga qo'shilish yo'lida amaliy qadamlar tashlamoqda; bu esa diplom va malakalarni xalqaro darajada tan olish, akademik mobillikni kengaytirish va bitiruvchilarning xalqaro mehnat bozoridagi imkoniyatlarini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, UNESCO O'zbekistonda sifatli ta'lim, o'qituvchilar malakasini oshirish, raqamli va sun'iy intellekt transformatsiyasi sharoitida ta'lim natijalarini yaxshilash yo'nalishida hamkorlik olib borayotganini qayd etadi.

Islohotlarning istiqboli bir necha shartga bog'liq. Birinchidan, oliy ta'lim muassasalari sonini oshirish bilan birga, ularning sifat reytingi, xalqaro akkreditatsiyasi, ilmiy natijadorligi va bitiruvchilar bandligi bo'yicha ochiq baholash tizimi kuchaytirilishi kerak. Ikkinchidan, hududiy universitetlar real iqtisodiy drayverlar bilan bog'lanishi zarur: masalan, Surxondaryoda turizm, qishloq xo'jaligi, tibbiyot va xizmatlar sohasi; Navoiyda konchilik va sanoat; Farg'ona vodiysida ishlab chiqarish, tadbirkorlik va agrosanoat yo'nalishlari bilan integratsiya kuchaytirilishi lozim. Uchinchidan, oliy ta'limda akademik mustaqillik va javobgarlik muvozanati ta'minlanishi kerak. Universitetga erkinlik berilsa-yu, natija so'ralmasa, sifat pasayadi; faqat nazorat kuchaysa-yu, mustaqillik bo'lmasa, innovatsiya bo'lmaydi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda oliy ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar mazmunan keng qamrovli va strategik ahamiyatga ega. Oliy ta'lim tashkilotlari sonining ortishi, nodavlat sektorning rivojlanishi, talabalar qamrovining kengayishi, qizlarning oliy ta'limdagi ulushi oshishi, xalqaro reyting va akkreditatsiyaga e'tibor kuchayishi ijobiy natijalar sifatida baholanishi mumkin. 2024/2025-o'quv yilida oliy ta'lim tashkilotlari sonining 222 taga, talabalar sonining 1 million 432,8 ming nafarga yetgani tizimning jadal kengayayotganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, oliy ta'limdagi asosiy vazifa endi son ortidan quvish emas, balki sifatni ta'minlashdan iborat bo'lishi kerak. Sifatli oliy ta'lim deganda zamonaviy o'quv

dasturlari, kuchli professor-o'qituvchilar, amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim, ilmiy-tadqiqot muhiti, akademik halollik, xalqaro hamkorlik va bitiruvchilarning mehnat bozorida talabgirliigi tushuniladi. Agar islohotlar shu yo'nalishda chuqurlashtirilsa, O'zbekiston oliy ta'lim tizimi nafaqat ichki ehtiyojlarni qondiradi, balki Markaziy Osiyoda raqobatbardosh ta'lim markazlaridan biriga aylanishi mumkin.

Kelgusidagi eng oqilona yo'l — qamrov, sifat va mehnat bozori mosligini bir vaqtda rivojlantirishdir. Buning uchun universitetlar faoliyatini faqat o'quv jarayoni bilan cheklamasdan, ularni innovatsiya, ilmiy tadqiqot, startaplar, ishlab chiqarish va hududiy rivojlanish markazlariga aylantirish zarur. Aks holda oliy ta'limdagi statistik o'sish real iqtisodiy va ijtimoiy natijaga aylanmay qolishi mumkin. Demak, O'zbekiston oliy ta'lim islohotlarining keyingi bosqichi "ko'proq universitet va ko'proq talaba" modelidan "sifatli universitet, kuchli ilmiy muhit va raqobatbardosh bitiruvchi" modeliga o'tishi bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA RASMIY MANBALAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 30.04.2023-yilgi yangi tahrir. Lex.uz rasmiy huquqiy axborot portali.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni. "O'zbekiston — 2030" strategiyasi to'g'risida. Lex.uz.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi hujjati. 2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar. President.uz.
4. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekistonning doimiy aholisi soni qariyb 38,4 mln nafarga yetdi. 15.04.2026.
5. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. 2025-yilda O'zbekiston yalpi ichki mahsuloti hajmi 7,7 foizga o'sdi. 27.01.2026.
6. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Kambag'allik darajasi bo'yicha rasmiy statistik jadval, 2021–2025-yillar.
7. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. O'zbekiston aholisining 94,2 foizi internetdan foydalanadi. 29.09.2025.
8. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Oliy ta'limga qamrov 40,9 % ga oshgan. 16.04.2025.
9. World Bank. Uzbekistan to Modernize Its Irrigation Infrastructure with World Bank Support. 21.05.2025.
10. United Nations Development Programme. Environment and Climate Action: Uzbekistan.
11. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Barqaror rivojlanish maqsadlari milliy portali — nsdg.stat.uz.

12. United Nations Department of Economic and Social Affairs. The Sustainable Development Goals Report 2025.
13. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi huzuridagi Barqaror rivojlanish maqsadlari portali. Yangi O'zbekiston barqaror rivojlanish va "yashil" taraqqiyot mavzusidagi rasmiy axborot. 2025.